

Colecția

ISTORIE CONTEMPORANĂ

coordonată de

Prof. Univ. Dr. VASILE PUȘCAȘ

© Editura Școala Ardeleană
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro, redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro, esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PUȘCAȘ, VASILE

Iuliu Maniu văzut de românii americani / Vasile Pușcaș. - Cluj-Napoca :

Editura Școala Ardeleană, 2018

Conține bibliografie. - Index

ISBN 978-606-797-293-1

94

Surse imagini interior: Calendarul național ilustrat al românilor americani
America (1962); Cristian Borz, *Monografia satului Bădăcin și a familiei Maniu*
(ediția a III-a, revizuită și adăugită, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2018);
*The Iuliu Maniu American-Romanian Relief Foundation. A half century of
activity. 1951-2001* (New York, 2001)

Editor: Vasile George Dâncu

Coperta: Ioachim Gherman

Corectură și tehnoredactare: Sandra Cibicenco

Vasile Pușcaș

IULIU MANIU

văzut de românii americani

Cluj-Napoca, 2018

Washington, George 199
 Wekerle, Sándor 20
 Welles, Sumner 46, 47
 White, Richard 314
 Wilson, Charles 25
 Wilson, Woodrow W. 6, 22, 25,
 193
 Wolfe, Henry C. 232, 301
 World War II *vezi* Al Doilea
 Război Mondial

Y
 Yalta 120, 174, 219, 254
 Youngstown 30, 70, 73

Z
 Zagreb 100
 Zalău 94, 96
 Zissu, Iancu 2

CUPRINS

Despre Iuliu Maniu și românii americani.....	5
Notă asupra ediției	89
I. Iuliu Maniu – Biografie politică.....	91
II. Opinii despre Iuliu Maniu	191
III. Documente.....	273
Summary.....	315
Anexe.....	319
Index.....	341

Vasile Pușcaș este profesor la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, unde susține cursuri de Relații Internaționale, Negocieri Internaționale, Negocieri Europene. Din 2011 este Profesor Jean Monnet Ad Personam. Începând cu anul 2000 a predat și la International University Institute for European Studies (IUIES) în Gorizia/Trieste (Italia). Este membru în Board-ul mai multor organizații profesionale din domeniul Relațiilor Internaționale, precum Institutul de Diplomatie Culturală din Berlin, European University Institute din Florența, Institute for International Sociology din Gorizia etc. Între 1991 și 1994 a fost diplomat al României în New York și Washington, D.C. Din decembrie 2000 și până la sfârșitul negocierilor de aderare cu UE (decembrie 2004), a fost negociatorul-șef al României, membru al Guvernului României. Între 2000 și 2008 a fost membru al Parlamentului României. Între decembrie 2008 și octombrie 2009 a fost ministru al Afacerilor Europene în Guvernul României. Cărți publicate: *Dr. Petru Groza – pentru o „lume nouă”* (1985), *Alma Mater Napocensis – Idealul universității moderne* (1994), *Al Doilea Război Mondial. Transilvania și aranjamentele europene. 1940-1944* (1995), *Pulsul istoriei în Europa Centrală* (1998), *Căderea României în Balcani* (2000), *Relații internaționale contemporane* (2003), *Speranță și disperare – Negocieri româno-aliat, 1943-1944* (1995, 2003), *Universitate-Societate-Modernizare* (1995, 2003), *Negociind cu Uniunea Europeană*, 6 volume (2003-2005), *„Sticks and Carrots”. Regranting the Most-Favored-Nation Status for Romania (USA Congress, 1990-1996)/„Bastoane și Morcovi”. Reacordarea Clauzei Națiunii Celei Mai Favorizate (Congresul SUA, 1990-1996)* (2006), *European Negotiations. A Case Study: The Romania's Accession to EU* (2006), *Relații internaționale/transnaționale* (2005, 2007), *România și iar România. Note pentru o istorie a prezentului* (2007), *România spre Uniunea Europeană. Negocierile de aderare (2000-2004)* (2007), *România: de la preaderare la postaderare* (2008), *Teme europene* (2008), *Euro-Topics* (2009), *International/Transnational Relations* (2009), *Managing Global Interdependencies* (2010), *Europa în criză* (2011), *Uniunea Europeană. State-Piețe-Cetățeni* (2011), *Spiritul european, azi* (2012), *EU Accession Negotiations (A Handbook)* (2013), *Negocieri pentru parteneriate* (2016), *România și calea de viață europeană* (2017), *Philip E. Mosely despre Transilvania și Basarabia* (2017), *Iuliu Maniu văzut de românii americani* (2018).

DESPRE IULIU MANIU ȘI ROMÂNII AMERICANI

Iuliu Maniu continuă să fie una dintre cele mai fascinante personalități ale vieții politice românești din secolul al XX-lea. Personal, cred că despre „Sfinxul de la Bădăcin” este astăzi o onoare și o datorie să se scrie. Este o onoare deoarece Iuliu Maniu reprezintă unul dintre foarte puținii politicieni români care pot fi așezați cu mare cinste în galeria acelor care au servit cu devotament și distincție interesul general românesc. Și trebuie să fie o datorie a noastră să-l evocăm pe Iuliu Maniu cât mai des deoarece el este o mărturie exemplară că pot exista și în România politicieni care înțeleg prin activitatea politică implicarea în construcția binelui comun al națiunii.

Iuliu Maniu și generația „Datoriei vieții noastre”

Biografia lui Iuliu Maniu susțin că acesta a acordat anglo-americanilor o „încredere statornică” (Stan, 1997: 378). Se poate constata o înclinație a sa mai ales spre SUA. Explicația constă în interesul constant al liderului Partidului Național Român din Transilvania pentru soarta emigranților români ardeleni care, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, s-au îndreptat în număr tot mai mare către „Lumea Nouă”. Apoi, modelul sistemului politic american a constituit mereu o inspirație pentru majoritatea liderilor Partidului Național

Român, mergând până acolo încât A.C. Popovici propunea Vienei (1906) proiectul *Statelor Unite ale Austriei Mari*, în care Transilvania ar fi urmat să-și recâștige autonomia în cadrul unui aranjament federalist de factură total diferită de cel al dualismului austro-ungar. Și, indiscutabil, impulsurile pe care le-a dat președintele american Woodrow Wilson, în ultimii ani ai Primului Război Mondial, aplicării și în Transilvania a principiului autodeterminării naționale l-au făcut și pe Iuliu Maniu să privească nu doar cu admirație societatea americană, dar să vadă în aceasta un adevărat susținător al idealului unității politice și statale a tuturor românilor. Iar după realizarea României Mari, doctrina națională promovată de Iuliu Maniu a fost mai apropiată de concepția politică americană, propunând o economie competitivă care să intre în competiția europeană, să dezvolte o deschidere spre comerțul liber și asocierea sub-regională și europeană. De pe o astfel de platformă politică și de guvernare, Iuliu Maniu și colaboratorii săi au realizat, în perioada interbelică, o apropiere tot mai strânsă nu doar de Europa Vestică, ci și de Statele Unite ale Americii. În fața amenințărilor Axei și statelor învecinate revizioniste, de la sfârșitul anilor '30, a izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, a pierderilor teritoriale suferite de România, în 1940, și participării țării la operațiunile militare conduse de Germania hitleristă și aliații ei, Iuliu Maniu și-a păstrat constant convingerea că învingătorii războiului vor fi anglo-americanii. Cu acest sentiment a condus Opoziția Unită românească pentru scoaterea României din războiul Axei și a fost sigur că Europa se va reconstrui, după război, cu participarea masivă a Americii, context în care întrevedea o Românie postbelică refăcută tot cu sprijin american. Atunci

când a constatat că jocurile geopolitice ale Marilor Puteri au dus la sacrificarea nedreaptă a României, că aspirația societății românești pentru o democrație reală și funcțională este călcată în picioare de Puterea de la Răsărit, că el însuși va pieri în lupta pentru o Românie occidentalizată, și-a îndemnat prietenii și colaboratorii să plece în Statele Unite ale Americii și să continue, de acolo, bătălia pentru idealul național românesc.

Așadar, subiectul interacțiunilor lui Iuliu Maniu cu ceea ce pentru el a însemnat Statele Unite ale Americii este unul cu importanță deosebită pentru înțelegerea corectă a concepției sale politice și de stat, precum și a unor decizii politice majore ale sale din perioada interbelică, a etapei celui de-al Doilea Război Mondial și a primilor ani postbelici. Sper că o astfel de temă va fi tratată curând și cât mai detaliat de istoriografia noastră, având în vedere posibilitatea accesului tot mai larg la surse istoriografice valoroase, la documentele istorice de primă mână din România și SUA, dar și din alte state, și cu deosebire la arhivele instituționale și private. Acum, însă, în volumul de față propunem o analiză istoriografică a felului în care românii americani s-au raportat la personalitatea lui Iuliu Maniu, cu ilustrare documentară a etapei de după cel de-al Doilea Război Mondial. În acest scop, reproducem câteva texte (evocări, cuvântări, articole din presă, iconografie) care prezintă percepția mediului româno-american postbelic despre personalitatea, activitatea și statura politică a lui Iuliu Maniu.

De la bun început subliniez faptul că abordarea de mai sus m-a preocupat de mai bine de două decenii și a fost determinată nu doar de personalitatea lui Iuliu Maniu, ci și de câteva experiențe ale mele, de la începutul anilor '90 ai

secolului trecut. Prima dintre acestea a fost întâlnirea cu renumitul sculptor Constantin Antonovici, în toamna anului 1991. La recomandarea unui prieten româno-american, am avut privilegiul de a-l vizita pe amintitul artist, originar de pe plaiuri moldovene și fost elev al lui Brâncuși, în atelierul său de la Catedrala St. John the Divine din New York. Foarte repede după intrarea în atelierul artistului am văzut un portret sculptat în lemn care avea niște trăsături liniare foarte accentuate. De la distanță am exclamat, fără a ține cont că mai era cineva în preajmă: „Acesta este Iuliu Maniu!”. Domnul Antonovici a confirmat: „Da, este Iuliu Maniu”. Și m-a întrebat: „Cum l-ați recunoscut?” I-am răspuns că destul de frecvent americanii care au scris despre Maniu au considerat că acesta era un om rigid și când am văzut acele trăsături aspre, acele linii pronunțate ale portretului mi-a venit în minte Iuliu Maniu și caracterizarea sa în unele medii din America. Și i-am adresat întrebarea: „Dumneavoastră credeți că Iuliu Maniu a fost un om rigid?” Mi-a zâmbit și mi-a explicat: „Mesajul acestui portret nu este al unui om rigid, ci al dârzeniei unui luptător pentru cauza românească. Pentru mine și pentru comunitatea românilor americani – a continuat artistul – Iuliu Maniu este și simbolul național românesc al rezistenței anticomuniste pe care am vrut să-l arăt nu doar românilor din America, ci și americanilor de văză. Și tare aș dori ca acest portret să fie tot astfel perceput și de românii de astăzi (1991, n.n.) din România noastră!”. Cu admirația și respectul cuvenit față de marele artist româno-american Antonovici, i-am promis că voi face tot ce-mi stă în putință ca să arăt românilor portretul lui Iuliu Maniu pe care el l-a dăltuit în lemn, în atelierul lui de la Catedrala St. John the Divine din New York. De aceea, am propus ca acest portret al

lui Iuliu Maniu să fie reprodus pe coperta întâi a volumului pe care-l dedic marelui om politic și de stat român.

O altă întâmplare care m-a îndrumat către publicarea volumului de față s-a petrecut spre sfârșitul anului 1992, când am avut mai multe întâlniri cu românii americani din Midwest (Ohio, Michigan, Illinois). Prilej cu care am vizitat Detroit, Cleveland, Chicago și am participat la vernisajul unei expoziții de costume populare românești, la Kent State University, urmat de o recepție în care „ardelenii, bănățenii și bucovinenii mei”, cum îmi plăcea să le spun deseori românilor americani de generația a treia și a patra care proveneau din Transilvania, Banat și Bucovina, s-au comportat ca la cele mai selecte întruniri europene – cu distincție, demnitate și rafinament. La mai multe întâlniri cu liderii comunității românilor americani din Midwest mi s-a vorbit de lideri politici ai României „de dinainte de război”, la loc de mare cinste în galeria celor mai iubiți și respectați de românii din America fiind Iuliu Maniu. Domnul Peter Lucaci, unul dintre principalii lideri ai românilor americani de atunci și editorul cunoscutului ziar *America*, originar din Bucovina, mi-a oferit exemplarul unui volum al *Calendarului* care conținea mai multe evocări, după un deceniu de la trecerea în neființă a lui Iuliu Maniu, provenite de la câteva personalități româno-americane din acea epocă. Am fost deosebit de mișcat de atenția acordată de acei români americani marelui bărbat de stat al României – Iuliu Maniu – și cu rușine am recunoscut că în acea vreme când ei îl evocau public în America, în România se mai vorbea despre liderul românilor ardeleni doar pe ascuns și numai în medii încă atașate valorilor politice pe care le-a susținut cel care, după Marea Unire, a condus Consiliul Dirigent și a vrut să fixeze

în mediile politice din București demnitatea națională, servirea binelui public și stilul politic european. I-am cerut permisiunea domnului Peter Lucaci să fac cunoscute acele evocări și cititorilor din România. Îmi țin promisiunea abia acum când republic o selecție a textelor din *Calendarul* menționat. Și-mi fac o datorie de onoare să amintesc aici, cu multe mulțumiri, impulsul pe care l-am primit de la alți doi lideri ai comunității românilor americani, Preacuviosul Părinte Remus Grama, din Cleveland, și domnul Eugen Raica, din Detroit, care m-au familiarizat cu istoria de peste un secol a românilor din America și mi-au oferit îndrumări și documente referitoare la perceperea lui Iuliu Maniu în diferite medii politice și culturale americane.

Am reținut, din discuțiile respective cu ardelenii, bănățenii și bucovinenii deveniți buni cetățeni americani, că o lecție pe care au învățat-o din comportamentul lui Iuliu Maniu a fost aceea că românii ar trebui să părăsească atitudinea defetistă în fața marilor provocări ale diferitelor epoci. Acești români americani au perceput că Iuliu Maniu a fost liderul care i-a determinat pe toți ceilalți lideri ai românilor ardeleni să creadă că și românii pot să-și realizeze unitatea națională, pot să creeze statul-națiune care să fie locul devenirii progresului și democrației pentru toți românii. Și a dovedit că doleanța poate deveni realitate atât prin acțiunea extraordinară de organizare a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, în 1 decembrie 1918, cât și prin stabilirea unor standarde occidentale proiectului de țară preconizat pentru România Mare. Iar această percepție au subliniat-o și cu prilejul sprijinului pe care l-au acordat României, în perioada menționată, când la Washington, D.C. se negocia recordarea Clauzei Națiunii Cele Mai Favorizate

pentru țara noastră (1992-1993) și când la București se manifesta isteria neputinței de a reaccesa respectiva Clauză. Ei, românii americani, au avut dreptate, căci, în toamna anului 1993, România a fost în stare să reobțină Clauza, dovedindu-se că se poate realiza un deziderat de țară. Mai mult, românii americani din aproape toate organizațiile lor au fost capabili să anunțe pentru prima dată Congresul SUA, prin exponentul lor în Camera Reprezentanților, că Ziua Națională a României era 1 decembrie, data când s-a desăvârșit, în 1918, unitatea națională și statală românească (Pușcaș, 2006: 506-508). Și trebuie să adaug că eu, personal, am fost molipsit de acest „se poate”, extras din determinarea lui Iuliu Maniu pentru a înfăptui binele comun românesc, inclusiv în negocierile foarte dificile de aderare a României la Uniunea Europeană (2000-2004), când prea mulți sceptici din țară și străinătate nu vedeau posibilă intrarea noastră în comunitatea statelor Uniunii Europene. Adică să împlinim visul lui Iuliu Maniu ca România să fie parte în construcția proiectului comun european.

Iuliu Maniu a aparținut unei generații de oameni politici și de cultură, din primele decenii ale secolului trecut, care nu doar vorbea despre „Datoria vieții noastre”, ci, așa cum o demonstra chiar marele cărturar Vasile Pârvan, a dovedit că avea viziune, voință și mijloace de a face nu doar România Mare, dar și să înfăptuiască în țara noastră o civilizație inspirată de/și asemuită celei occidentale. Acelei generații de „Înfăptuitori”, cum ar zice Nicolae Iorga, i s-a mai spus și Generația Marii Uniri. Care a reușit o realizare cu adevărat istorică pe care contemporanii și urmașii lor au judecat-o adesea conjunctural. Poate că ar fi cazul ca acum, la celebrarea Centenarului Marii Uniri, cetățenii României de azi să

recunoască și să aprecieze faptul că au primit de la înfăptuitorii de acum un veac, reprezentați cu mare distincție de Iuliu Maniu, nu doar o Țară, ci și misiunea/datoria de a crea o civilizație și cultură românească organic integrată în cea europeană, în cele mai înaintate realizări ale omenirii. Am găsit la românii americani cu care am avut prilejul și onoarea să discut, în urmă cu aproape un sfert de veac, percepția acestui imbold, pe care Iuliu Maniu l-a adresat permanent concetățenilor săi, la creație civilizațională de mare anvergură în România. De aceea am socotit o datorie a mea să transmit concetățenilor mei de azi și de mâine percepția românilor americani despre Iuliu Maniu.

Românii americani și mișcarea națională a românilor din Transilvania

Românii au început să emigreze în Statele Unite ale Americii din al treilea sfert al secolului al XIX-lea, deodată cu alte grupuri etnice din Europa de Sud-Est și Estică. De aceea, uneori studiile sociologice și antropologice americane situează emigranții români în cadrul societăților „balcanice” (Beck, 1988: 34), cu predispoziție spre totalitarisme de toate felurile și apetit pentru răzvrătire contra sistemului legal stabilit. Realitatea este că, în comparație cu alte grupuri etnice care au emigrat în SUA din Europa Central-Sud-Estică, românii erau printre cei mai puțin numeroși. Ariile de proveniență ale emigranților români erau cu preponderență regiunile locuite de români din fostul Imperiu Austro-Ungar. Bobango (1982, 46) a găsit că, de la sfârșitul veacului al XIX-lea, cel mai mare număr de români au sosit în America din centrul și vestul Transilvaniei, din ariile Făgărașului,

Sibiului, Albei, Târnavelor, Satu Mare, Sălajului, Bihorului, Aradului. Acestora li s-au mai adăugat macedoromâni (aromâni) din Tesalia, Macedonia și zona ce va deveni Albania. Pe baza recensământului american din 1920, cercetătorii au cuantificat circa 86,9% emigranți români proveniți din Transilvania, Bucovina și Banat, 8,2% veniți din aria Balcanilor și doar 4,9% nou sosiți din Vechiul Regat al României (Galitzi, 1929, apud Bobango, 1982: 43). Aproape toți cei peste 300.000 de româno-americani înregistrați de autoritățile SUA, în preajma Primului Război Mondial, își aveau originea în mediul rural, fiind angajați în muncile grele din construcție și industria care se dezvoltă în Midwest. Ei aveau foarte pregnantă conștiința originii etnice românești și pe cea regională, iar în anii Primului Război Mondial, îndeosebi după intrarea în război a SUA, au demonstrat o vie conștiință națională românească. Cei mai mulți dintre imigranții români nu intenționau să se statornicească în America, ci să revină în locurile de obârșie după ce ar fi acumulat un anumit capital – sloganul obiectivului emigrării românilor ardeleni și bănățeni în „Lumea Nouă” era „Mia și drumul” (Bobango, 1982: 47; Neamțu, 1997: 38; Nemoianu, 1997: 16). Analiza realizată de istoricul Gelu Neamțu fenomenului reîntoarcerii românilor din America arată o dinamică crescătoare în anii dinaintea Primului Război Mondial, astfel că, la 1913, tribunistul Iosif Șchiopul constata că circa o treime din pământul cumpărat de românii din Transilvania, în ultimii ani, a fost plătit cu bani acumulați în Statele Unite ale Americii (Neamțu, 1997: 38).

Proveniența celei mai mari părți a românilor americani, la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea, din regiunile din Austro-Ungaria, se explică, pe de-o parte, prin

exodul spre America al multor cetățeni din acea „temniță a naționalităților” și, pe de altă parte, stadiului relațiilor dintre România și Statele Unite ale Americii, dar și dificultăților de emigrare a românilor din Vechiul Regat. Deși Statele Unite ale Americii și-au trimis în România reprezentanți consulari și comerciali încă din vremea lui Cuza, abia în toamna anului 1878, deci după obținerea Independenței României, prințul Carol și-a manifestat dorința de a avea la București o reprezentanță diplomatică americană, o solicitare oficială fiind înaintată Washingtonului în 15 februarie 1879. Numai după ce Germania a recunoscut Independența României (20 februarie 1880), SUA au răspuns pozitiv inițiativei venite de la București. Doar că din cauza presiunilor ministrului american la Viena, Washingtonul a propus ca primul său reprezentant diplomatic oficial în România să aibă doar rangul de consul general și agent diplomatic. Ceea ce a nemulțumit pe prințul Carol, care a refuzat să ofere acreditarea lui Eugene Schuyler, trimisul american la București, până când Departamentul de Stat a anunțat ridicarea în rang diplomatic a lui Schuyler la poziția de *chargé d'affaires*. Și după formalizarea relațiilor diplomatice româno-americane, stadiul raporturilor bilaterale a fost destul de scăzut, situându-se la nivelul „indiferenței” reciproce (Razi, 1988: 16). Iar în 1913, secretarul de stat William Jennings Bryan constata că dintre toate statele cu care SUA aveau raporturi diplomatice, România era singura țară care nu și-a trimis vreun reprezentant diplomatic sau comercial la Washington. O misiune diplomatică românească permanentă a fost autorizată la Washington doar după decizia SUA de a intra în război (1917), primul diplomat român de rang înalt, dr. Constantin Angelescu,

sosind în capitala americană la 1 ianuarie 1918 (Torrey, 1982: 37). O misiune neoficială a românilor ardeleni, condusă de Vasile Lucaciu și susținută și de București, a sosit în Statele Unite ale Americii în vara anului 1917, cu scopul desfășurării unui lobby pentru ca Administrația americană să susțină și dezideratul național al autodeterminării și unității românilor din Austro-Ungaria de a se constitui într-un stat național românesc – România. Într-un astfel de context al relațiilor bilaterale româno-americane, cetățenii României, și cu atât mai mult cei care trăiau în mediul rural, nu au fost expuși intens la propaganda diferitelor companii de navigație americane și europene care îndemnau la emigrarea în „Lumea Nouă” și, astfel, nu s-a creat un curent imigraționist în direcția SUA. Tot din cauza stadiului raporturilor bilaterale, vizele de emigrare erau obținute destul de dificil, ceea ce a fost un alt factor descurajant pentru plecarea românilor din Vechiul Regat în America. Și, nu în ultimul rând, așa-numita problemă evreiască, pe care liderii politici din România nu au știut să o gestioneze favorizant țării lor, a generat mai multe campanii ale presei americane care semnalau un mod neadecvat de tratare a evreilor în România, cu efecte limitative asupra dezvoltării de ansamblu a raporturilor româno-americane. Astfel că, până la Primul Război Mondial, aproape singurul lucru pe care-l cunoșteau politicienii americani despre Regatul României a fost acela că „acolo evreii erau persecutați” (Razi, 1988: 26).

Anii 1905-1907 au înregistrat un nou puseu imigraționist dinspre aria Ungariei către Statele Unite ale Americii, motivația pentru care zeci și sute de mii de unguri, slovaci, sârbi, croați, români au emigrat în „Lumea Nouă” fiind de natură economică, socială și națională. Aceste elemente critice

și generatoare de fluxuri tot mai mari de emigranți din Ungaria au atras atenția și autorităților de la Budapesta, care, în 1905, au fost nevoite să constate că numărul emigranților din țară l-a întrecut cu câteva zeci de mii pe acela al nou-născuților. Ceea ce a determinat chiar crearea unei comisii speciale de anchetă a cauzelor emigrării (aprilie 1907) din Ungaria, unii membri ai respectivei comisii speciale deplasându-se și în Statele Unite ale Americii pentru investigarea cauzalității aceluși fenomen. Desigur că acea comisie specială și-a desfășurat ancheta preponderent în rândul emigranților de etnie maghiară, fapt care a dus la concluzia că emigrarea din Ungaria (inclusiv din Transilvania) a fost generată de motive economico-sociale și de proasta administrare a țării (Neamțu, 1997: 33). Și nu au fost puține explicațiile care arătau că fără acel exod spre Statele Unite ale Americii, o revoltă socială de amploare nu ar fi putut fi evitată în Ungaria, din cauza sărăciei și mentalităților de tip medieval ale claselor conducătoare ungare.

Liderii Partidului Național Român din Transilvania aveau chiar mai multe motive de îngrijorare, căci ei știau cu certitudine că și discriminarea națională a românilor și celorlalte naționalități din zona ungară a Imperiului Habsburgic, alături de cauzele socio-economice, au contribuit masiv la decizia multor români de a emigra în Statele Unite ale Americii. Al. Vaida Voevod a atras atenția, în martie 1907, că dacă nu s-ar fi intensificat fenomenul emigrației dinspre Ungaria către America, „în Ungaria de mult ar fi avut loc o răscoală mult mai îngrozitoare decât cea din România” (Apud Neamțu, 1997: 36). Dar fenomenul emigrării masive din Transilvania și celelalte regiuni ale Austro-Ungariei îngrijora liderii Partidului Național Român

și pentru faptul că dacă el ar fi continuat în același ritm, ar fi contribuit la depopularea etnică a Transilvaniei, inclusiv diminuând majoritatea românească. Iar efectele puteau fi și de slăbire a mișcării naționale. Situație care a contribuit, în mod sigur, și la decizia schimbării strategiei politice a Partidului Național Român, aceasta fiind orientată de acum spre activism.

Iuliu Maniu a ajuns în conducerea Partidului Național Român în 1905 și a fost ales pentru prima dată în Parlamentul de la Budapesta în anul 1906, candidând în circumscripția din Vințu de Jos (Alba). Deja din 1905 s-a constituit, în Parlamentul din Budapesta, Clubul Parlamentar al Naționalităților care funcționa ca un partid al naționalităților. Iuliu Maniu a fost acela care, în primul său discurs parlamentar (21 mai 1906), a prezentat programul și obiectivele generale ale reprezentanților naționalităților. Criticând neaplicarea și nerespectarea de către autorități a legilor din Ungaria, Iuliu Maniu a solicitat încetarea sistemului politico-statal instaurat la 1867, care s-a bazat pe „dominațiunea exclusivismului de rasă și de clasă”, și înlocuirea lui cu un program guvernamental care să ducă spre „egala îndreptățire a naționalităților” (Maniu, 1991: 22). Prin „egala îndreptățire” Iuliu Maniu înțelegea atât modificarea politicii culturale, care în Ungaria era de maghiarizare forțată a tuturor cetățenilor nemaghiari, cât și dezvoltarea socială, economică și politică a tuturor naționalităților țării. Vociferările parlamentarilor unguri au însoțit permanent acest prim discurs al lui Iuliu Maniu în Parlamentul de la Budapesta, el fiind chiar apostrofat că își dorea „România Mare până la Tisa”. Această primire a sa la nivelul parlamentarismului din Ungaria avertiza că o nouă

stea a luptei naționale românești se afirma în Transilvania. Folosind argumente istorice, morale și legale, noul lider explica realitățile contemporane și pretențiile românilor ardeleni cu convingere și logică oratorică, neomițând să informeze propriii alegători și pe toți românii ardeleni că milita deschis pentru vot universal și o societate democratică, el însuși și ceilalți parlamentari ai Partidului Național Român având datoria de a munci „pentru binele poporului”, nu pentru al guvernului sau politicienilor.

Antrenat în noua activizare a Partidului Național Român, Iuliu Maniu a apărut, în același Parlament de la Budapesta, tradițiile mișcării naționale a românilor din Transilvania, dar nu cu un simplu scop evocator și mobilizator, ci atașându-le obiectivelor politice naționale ale prezentului și viitorului. Iată și un exemplu ilustrativ: în noaptea de 3 spre 4 noiembrie 1908, monumentul de pe Câmpia Libertății, din Blaj, și Crucea lui Avram Iancu, de la intrarea în același oraș, au fost distruse prin acționarea de explozivi și, cu toate eforturile, inclusiv ale lui Iuliu Maniu, de a găsi făptuitorii prin apel la procedurile judiciare ale statului, după aproape o lună de zile procuratura din Alba Iulia a sistat cercetările și a clasat dosarul, declinându-și capacitatea de a găsi vreun indiciu referitor la acel incident care jignează enorm memoria colectivă a românilor ardeleni; din acest motiv, Iuliu Maniu a decis să-l interpeleze pe ministrul de Justiție al guvernului ungar. Interpelarea rostită de Iuliu Maniu (26 noiembrie 1908) a fost o adevărată filipică la adresa modului discriminatoriu în care guvernul de la Budapesta trata națiunea română din Transilvania, prin „nimicirea totală a ordinii de drept” și expunerea populației românești la tot felul de vexațiuni întreprinse de autoritățile

statului ungar, fără niciun fel de reacție a oficialităților, ceea ce l-a determinat pe vorbitor să conchidă: „trebuie să am cea mai mare neîncredere și trebuie s-o aibă întreg poporul român față de puterea autorităților” (Maniu, 1991: 34).

Ziarul *Unirea* (Blaj) scria, la 20 februarie 1909, că Iuliu Maniu a stârnit în Parlamentul ungar o adevărată „furtună”. A fost vorba de un alt discurs de excepție rostit de Maniu cu patru zile înainte și care a generat „furtună” în întreg Imperiul Austro-Ungar. Acesta s-a referit la propunerea legislativă a guvernului ungar de a introduce obligativitatea folosirii limbii maghiare în toate unitățile militare de pe teritoriul Ungariei, indiferent de apartenența etnică a soldaților și ofițerilor. Cu inteligență, Maniu a demonstrat că acea inițiativă era o continuare a tendinței de după 1867 ca hegemonismul germanic să fie înlocuit de cel ungar, dar și de lovire în capacitatea de apărare a Imperiului Habsburgic prin instaurarea, de către liderii Ungariei, a „domniei de clasă oblojită în haina acestui exclusivism de rasă”. Criticând tentativele oficiale de maghiarizare a tuturor nemaghiarilor din teritoriul administrat de Ungaria, de impunere a „spiritului maghiar” în toate sferele vieții sociale, economice, culturale și politice, Iuliu Maniu rostea, în numele românilor și al celorlalte naționalități, următoarea concluzie: „Din motivul acesta, popoarele nemaghiare sunt nemulțumite cu situația lor și ceea ce le face să fie mai nemulțumite este împrejurarea că acum se pregătește calea introducerii aceluiași spirit și în armată” (Maniu, 1991: 40). Voci de pe băncile guvernamentale ungare au replicat dur, prin îndemnul adresat lui Iuliu Maniu de a-și părăsi locurile de baștină și de a pleca la București sau la Viena. Tot în același Parlament ungar s-a apreciat că Maniu a dovedit „mare